

O. MAREK DAUKSZEWICZ

MOTYWACJA SOTERIOLOGICZNA W HYMNIE CHRZCIELNYM W Tt 2, 11-14; 3, 4-7

We współczesnej praktyce daje znać o sobie kryzys duszpasterstwa sakramentalnego, który dotyka także sakramentu chrztu św. Obserwuje się, że w świadomości wiernych chrzest funkcjonuje jako celebrowanie jakiegoś minionego wydarzenia, którego działanie ma nastąpić w przyszłości, ale często życie ochrzczonych pozbawione jest codziennej rzeczywistości obumierania z Chrystusem, aby z Nim powstać jako nowy człowiek. Jest to niedojrzałość, która przez rodziców i chrzestnych jest przekazywana kolejnym generacjom chrześcijan¹. Zatrzymują się często na poziomie obrzędowym, nieświadomi misterium pierwszego sakramentu, tymczasem „na chrzcie św. człowiek zostaje zanurzony w misterium Paschy Chrystusa (por. Rz 6, 3; Kol 2, 12). Całe życie chrześcijańskie polegać będzie na realizacji w praktyce owego zanurzenia w misterium Paschy Chrystusa. Nasze życie duchowe na przestrzeni poszczególnych dni i lat ujawnia to uczestnictwo: każdego dnia jestem zanurzany w śmierć Chrystusa, przede wszystkim dlatego, że cielesne życie nieubłaganie zbliża się ku śmierci; ujawnia się jeszcze bardziej przez fakt, że konieczne trzeba umierać dla siebie, grzebać swój egoizm. Jednocześnie chrzest zanurza w Zmartwychwstaniu Chrystusa, w Jego życiu. Stąd dwumian śmierć–życie jest nieodłącznie związany z chrztem świętym”². Kto został ochrzczony, winien stawać się coraz bardziej człowiekiem, który został obmyty wodą nowego życia, co stanowi fundament wszelkich etycznych imperatywów³. Ich pogłębione uzasadnienie jest obecne w hymnie chrzcielnyim zawartym w Liście do Tytusa.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie argumentów przemawiających za obecnością w Liście do Tytusa cytatu z hymnu liturgicznego, który

¹ Por. R. BIEL, *Kościół Wielkiej Soboty. Paschalna wizja Kościoła w ujęciu kardynała Kurta Kocha*, Tarnów 2013, s. 107n.

² J. GOGOLA, *Teologia Komunii z Bogiem*, Kraków 2001, s. 336.

³ Por. R. BIEL, dz. cyt., s. 110.

jest nośnikiem treści soteriologicznych motywujących adresata do życia według zasad przedstawionych w prostych nakazach. Część analityczna w dużej mierze odwołuje się do badań A. Suskiego⁴.

Hymn chrzcielny: Tt 2, 11–14; 3, 4–7

List do Tytusa stanowi „podręcznik” zawierający zasady organizowania i prowadzenia wspólnoty wiernych. Zwięźle przedstawione zadania powierzone Tytusowi, kwalifikacje wymagane od starszych, sposób postępowania wobec fałszywych nauczycieli, obowiązki chrześcijan w rodzinie i obowiązki społeczne podsumowane są teologicznym argumentem, w którego centrum stoi Chrystus – Zbawiciel. Wymagania postawione w Tt 1, 6 – 2, 10 wiernym poszczególnych stanów łączą się z prawdą dogmatyczną dotyczącą ukazania się łaski Boga. Jest to uzasadnienie zachęt poprzedniej sekcji listu i podstawa zachęty do dobrego postępowania, a zaczyna się od spójnika *gar*. Związek pomiędzy tymi dwoma sekcjami, parenetyczną i doktrynalną, jest taki sam jak we wcześniejszych listach Pawła, z tą różnicą, że tutaj najpierw idą zachęty, a po nich następuje odwołanie do podstawy teologicznej (taki porządek znajduje się również w Flp 2, 12–13)⁵.

Perykopa Tt 2, 11–14 ma wyraźne cechy doktrynalne i jako uzasadnienie parenezy została właśnie tak zatytułowana przez R.A. Wilda: „Uzasadnienie: zbawcze dzieło Boga”⁶. Po niej następuje kolejna pareneza (Tt 3, 1–2) zakończona argumentacją soteriologiczną (Tt 3, 4–7). Obie argumentacje zostały zaczerpnięte ze źródła użytego również przez autora Listu do Efezjan i autora Pierwszego Listu św. Piotra. Prawdopodobnie źródło to ma ścisły związek z chrztem. Autor Listów Pasterskich uzupełnił swój list fragmentem zaczerpniętym z chrzcielnej tradycji liturgicznej. Nie wprowadził go jednak w całości, ale podzielił go na dwie części, wstawiając do środka tekst Tt 2, 15–3, 3. Komentatorzy⁷ tego fragmentu liturgicznego podkreślają połączenie treści kerygmatycznej z podniosłym stylem i uroczystym słownictwem. O chrzcielnym charakterze tekstu świadczy wzmianka o nawróceniu jako zerwaniu z bezbożną przeszłością i wezwaniu do przyjęcia stylu życia, który odpowiadałby zbawczej woli Boga (w. 12). Przedstawienie wierzących jako ludu oczyszczonego i należącego do Boga (w. 14) przypomina kontekst liturgii chrzcielnej. Wynika to z faktu, że struktura fragmentu Tt 2, 11–14 jest wyznaczona przez wielkie etapy historii zbawienia, która leży

⁴ Por. A. SUSKI, *Hymn chrzcielny w Liście do Tytusa*, „Studia Theologica Varsaviensia” 14 (1976), nr 2, s. 99–119 oraz TENŻE, *Hymniczne cytaty Nowego Testamentu w świetle „Formgeschichte”*, „Studia Płockie” 5 (1977), s. 7–22.

⁵ Por. G.W. KNIGHT, *Pastoral Epistles. A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids, Michigan 1992, s. 318; J. STĘPIEŃ, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań–Warszawa 1979, s. 393n.

⁶ R.A. WILD, *Pastoral Letters*, [w:] *The New Jerome Biblical Commentary*, red. R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY, London 1992, s. 894.

⁷ Między innymi A. SUSKI, *Hymn chrzcielny...*, s. 100–102.

u podstaw praktyki chrześcijańskiej: objawienie historyczne – pierwsza epifania (w. 11), odpowiednia praktyka chrześcijańska (w. 12), oczekiwanie na wypełnienie się nadziei i druga epifania (w. 13), wydanie Chrystusa za nowy lud (w. 13). Podobnie druga część tekstu (Tt 3, 4–7) utrzymana w stylu hymnicznym wprowadza myśl eklezjologiczną. Argumentacja opiera się na przeciwstawieniu dwóch stylów życia: niechrześcijańskiego (w. 3) i chrześcijańskiego (w. 4–7), którego inicjatorem jest „dobroć i miłość Zbawiciela, naszego Boga” (w. 4). Wspólnota chrześcijańska Krety, której biskupem jest Tytus, odkrywa w argumentacji dwa istotne momenty: wierni należą do ludu Przymierza, stają się nową własnością Boga dzięki odrodzeniu i odnowieniu przez Ducha (w. 5) wylanego w obfitości „przez Jezusa Chrystusa, Zbawiciela naszego” (w. 6)⁸. Stąd należy poświęcić nieco więcej uwagi fragmentom Tt 2, 11–14 i 3, 4–7, ujmując je jako samodzielną jednostkę literacką włączoną w trzon listu. Poniżej zostanie określone: pochodzenie cytatu i jego zakres, rola cytatów w kontekście, specyfika cytowanych tekstów, tekst zostanie ukazany w świetle *Formgeschichte*.

Pochodzenie i zakres cytowanego hymnu

Omawiając liturgiczną genezę tekstu Tt 2, 11–14, przytacza się argumenty zaczerpnięte z porównania tej perykopy z innymi tekstami Nowego Testamentu o wyraźnym zabarwieniu liturgicznym. Na podstawie analogii zachodzących między Tt 2, 11–14 a 1 P 1, 13–19 zaliczono tekst do wczesnochrześcijańskiej katechezy chrzcielnej. Po poszerzeniu materiału porównawczego o Ef 2, 1–10 i 5, 25–27 i wzięciu pod uwagę lirycznego charakteru perykopy Tt 2, 11–14 stwierdzono, iż jest ona hymnem chrzcielnym wyraźnie łączącym się z Tt 3, 4–7. Po tej samej linii idą rozważania dotyczące Tt 3, 4–7. Najbliższym materiałem porównawczym w tym wypadku jest ze względu na podobną frazeologię 1 P 1, 3–5 (argumentacja opiera się również na porównaniu z tekstami Ef 2, 1–10; 5, 25–27).

Długo dyskutowano nad formą perykopy oraz jej zakresem. Widziano w niej wyznanie wiary, katechezę, kazanie, ale przeważa zdanie o hymnicznej formie tekstu⁹. Istnieją natomiast różnice zdań co do zastosowania liturgicznego hymnu: niektórzy widzą w nim fragment modlitwy dziękczynnej stosowanej podczas Eucharystii. Hanson zauważa, że mogłoby to być najlepsze określenie fragmentu cytowanego w drugim i trzecim rozdziale Listu do Tytusa. W czasie powstawania tego listu nie było bowiem czegoś w rodzaju ustalonej liturgii: ten, kto przewodził uwielbieniu, był wolny w użyciu swojego własnego języka. Pewne wybitne indywidualności musiały oddziaływać na innych poprzez język używany w kulcie i tak wzrastała tradycja liturgiczna. Tenże autor stwierdza następnie,

⁸ Por. C. MARCHESELLI-CASALE, *Le Lettere Pastoralì* (Scritti delle origini cristiane 15), Bologna 1995, s. 546–575.

⁹ Por. A. SUSKI, *Hymn chrzcielny...*, s. 100–104.

że w Listach Pasterskich można znaleźć ślady zarówno liturgii chrzcielnej, jak i eucharystycznej, przy czym nie należy próbować zbyt ostro rozróżniać jednej od drugiej, skoro św. Justyn wyjaśniał, iż chrzest normalnie prowadził do celebracji eucharystycznej¹⁰: „Gdy już udzielimy kąpieli temu, który uwierzył i do nas się przyłączył, prowadzimy go na zebranie tak zwanych «braci» i tam wszyscy wspólnie modlimy się gorąco za siebie samych, za nowo oświeconego oraz za wszystkich, gdziekolwiek się znajdują; prosimy, by wraz z poznaniem prawdy otrzymali oni łaskę pełnienia w życiu dobrych uczynków i przestrzegania przykazań, a w końcu dostąpili zbawienia wiecznego. Po ukończeniu modlitw dajemy sobie nawzajem pocałunek pokoju. Z kolei przynoszą przełożonemu braci chleb i kielich napełniony wodą zmieszaną z winem. Przełożony bierze je, wielbi Ojca wszechrzeczy przez imię Syna i Ducha Świętego oraz odmawia długą modlitwę dziękczynną za dary, jakich nam Bóg udzielił raczył. Modlitwy oraz dziękczynienie przełożonego kończy cały lud radosnym okrzykiem «amen», które to słowo hebrajskie znaczy: «niech tak będzie». Gdy zaś już przełożony odprawił obrzęd eucharystyczny i cały lud przytaknął, wtedy tak zwani u nas diakoni rozdzielają między obecnych Chleb, nad którym odprawiono modły dziękczynne, oraz Wina z wodą – nieobecny zaś zanoszą je do domów”¹¹.

Początek tekstu cytatu (Tt 2, 11-14) sygnalizuje partykuła *gar* o znaczeniu motywacyjno-recytatywnym. Wiersz 12 należy traktować jako dodatek redakcyjny stanowiący drugie określenie do wyrażenia „łaska Boga” (w. 11) i dygresję parenetyczną na temat pedagogii łaski rozbijającą jedność tematyczną. Drugim dodatkiem w pierwszej części cytatu może być wyrażenie końcowe wiersza 14 (*gorliwy w spełnieniu dobrych uczynków*). Wyodrębniono go z cytatu na podstawie słownictwa o charakterze parenetycznym¹².

Druga część tekstu (Tt 3, 4–7) służy do podkreślenia różnicy między pogańską przeszłością czytelników a ich nowym życiem w Chrystusie zapoczątkowanym chrztem. Poprzednie życie charakteryzowało się grzesznością i nieważnością, natomiast życzliwość i miłość Boga ukazana chrześcijanom zmieniła ich status, jednocześnie stając się podstawą motywacji kierowanej do nich¹³. Wiersz 3 poprzedzający cytat nawiązuje do tzw. katalogów wad i wskazuje słownictwem na pogańską przeszłość czytelników. Miała ona miejsce dawniej (*pote*), podczas gdy czytelnicy znajdują się w rzeczywistości „teraz” opisanej wyrażeniami o zabarwieniu liturgicznym, które uwydatniają znaczenie chrztu i jego zbawczych skutków (3, 5). Wynikałoby stąd, że na właściwy cytat składają się wersy 4–7. Wątpliwość co do przynależności do cytatu budzą wersy 4 i 5a. Partykuła z w. 4 *hote de*, „gdy więc”, oraz następująca po niej fraza przypomi-

¹⁰ Por. A.T. HANSON, *Pastoral Epistles* (The New Century Bible Commentary), Grand Rapids, Michigan 1982, s. 44.

¹¹ JUSTYN MĘCZENNIK, *Apologia I*, 66, [w:] M. MICHALSKI, *Antologia literatury patrystycznej*, t. 1, Warszawa 1975, s. 97.

¹² Por. A. SUSKI, *Hymn chrzcielny...*, s. 116n.

¹³ Por. G.W. KNIGHT, dz. cyt., s. 335.

nająca wiersz tematyczny Tt 2, 11 są raczej redakcyjnym nawiązaniem do treści przedstawionych w 2, 11–14. Może to zobrazować zestawienie obu wyrażen:

Ukazała się bowiem łaska Boga zbawienna dla wszystkich ludzi... (2, 11)
Gdy zaś ukazała się dobroć i miłość Zbawiciela, naszego Boga... (3, 4).

W świadomości autora Listu do Tytusa teksty Tt 2, 11–14 i 3, 4–7 są ze sobą powiązane, na co wskazuje wspomniany wyżej zabieg redakcyjny wprowadzenia do drugiej części cytatu, wobec tego nie jest bezpodstawny wniosek, że stanowiły one pierwotną całość. Na potwierdzenie tego wniosku przytacza się wspólne słownictwo, ciągłość tematyczną oraz podobne tradycje tekstów¹⁴. Są one nośnikami treści soteriologicznych, warto jednak określić ich rolę w kontekście. Okazuje się bowiem, że choć tekst „zapożyczony jest z innego źródła, jest dobrany trafnie, ponieważ zawiera tę samą intencję, która wyraża poprzedzający go zbiór wskazań dotyczących życia chrześcijańskiego”¹⁵.

Rola hymnu w Liście do Tytusa

Celem stosowania przez autorów Nowego Testamentu tekstów liturgicznych było uzasadnienie wniosków doktrynalnych lub motywacja parenezy. Teksty liturgiczne były dobrym fundamentem dla rozwoju doktryny, a zarazem gwarantem ortodoksji. W Liście do Kolosan Paweł Apostoł sam nawołuje do korzystania z liturgii w pouczeniach doktrynalnych i moralnych: *Nauczajcie i napominajcie samych siebie przez psalmy, hymny i pieśni pełne ducha* (Kol 3, 16). Podobną rolę może odgrywać cytat Tt 2, 11–14 i 3, 4–7¹⁶.

Wspomniane wyżej partykuły wprowadzające *gar* i *hote de* służą zarówno połączeniu, jak i odróżnieniu dwóch sekcji następujących po sobie. Z drugiej strony obie mają także odcień uzasadniający. Cel zastosowania Tt 2, 11–14 i 3, 4–7 może zatem ukazać analiza kontekstu poprzedzającego.

Pareneza drugiego rozdziału Listu do Tytusa jest poparta ideą zbawienia. Zbawienie według Tt 2, 11–14 i 3, 4–7 jest aktualizowane podczas chrztu. Owocem chrztu powinno być pobożne życie połączone ze spełnianiem dobrych uczynków¹⁷. Część parenetyczna Listu do Tytusa jest wyrażona w terminologii ludowej filozofii tamtej epoki, dlatego wymaga motywacji chrześcijańskiej, którą daje cytat liturgiczny przedstawiający naukę o zbawieniu.

Normatywne znaczenie Tt 2, 11–14 uwypukla „oprawa” fragmentu Tt 2, 1–15, na którą składają się dwa teksty: *Ty zaś głos to, co odpowiada zdro-*

¹⁴ Por. A. SUSKI, *Hymn chrzcielny...*, s. 120.

¹⁵ P. R. GRZYBIEC, *Tytuły chrystologiczne w Listach Pasterskich*, „Collectanea Theologica” 65 (1996), nr 3, s. 18.

¹⁶ Por. A. SUSKI, *Hymn chrzcielny...*, s. 105.

¹⁷ Por. P.R. GRZYBIEC, dz. cyt., s. 19.

wej nauce (2, 1), oraz *to mów, do tego zachęcaj i karć z całą powagą: niech cię nikt nie lekceważy* (2, 15).

Na normatywne znaczenie Tt 3, 4–7 wskazuje formuła zamykająca tekst *pistos ho logos* (3, 8), która może oznaczać „wiarygodne słowo”, bo jest zgodne z prawdą Bożą, czyli objawieniem przekazanym przez Chrystusa lub apostołów. Rzeczownik *ho logos*, mając sens konkretnej prawdy Bożej, połączony z *pistos* znaczy tyle, co powiedzenie wiarygodnie przytoczone, czyli cytat. Współcześni komentatorzy w formule *pistos ho logos* widzą wyrażenie emfaticzne sugerujące, że tekst został zaczerpnięty z innego źródła¹⁸.

Specyfika cytowanych tekstów

Na tle parenezy Listu do Tytusa dwa teksty doktrynalne sprawiają wrażenie dygresji. Pierwszą wskazówką naprowadzającą na cytat jest zastosowanie partykuł *gar* (2, 11) i *de* (3, 4). Kolejną wskazówkę daje styl: o ile w innych partiach listu autor zwraca się do czytelników, używając drugiej osoby (ty), o tyle we fragmencie liturgicznym pojawia się tzw. *Wir-Stil*. Również słownictwo Tt 2, 11-14 i 3, 4-7 zawiera wyrażenia nietypowe dla Listów Pasterskich (*sōtērios*, *anomia*, *katharidzein* itp.), a nawet dla całego Nowego Testamentu (*makaria elpis*, *megalos theos*, *laos periousios*). Teologia cytatu nie odbiega od charakterystycznych rysów tekstów liturgicznych pism NT: formy czasownikowe w aoryście mają znaczenie soteriologiczne (*edōken hēautōn hyper hēmōn*, *hina lytrosetai* – 2, 14; *esōsen* – 3, 5).

W tym względzie na szczególną uwagę zasługuje wyrażenie z 3, 5: *esōsen hēmas dia loutrou palingenesias kai anakainōseōs pneumatos hagiou*, *hou eksechen ef'hēmōn*, ponieważ rzeczownik *palingenesia* w NT służy do określenia eschatologicznej odnowy świata, a wzmianka o darze Ducha Świętego stanowi nawiązanie do proroctwa Joela (3, 1-2) o eschatologicznym wylaniu Ducha. Ten optymizm eschatologiczny osłabia jedynie Tt 2, 12.

Teksty Tt 2, 11-14; 3, 4-7 zawierają terminologię epifanijno-soteriologiczną, znaną z liturgicznej frazeologii starotestamentowej oraz z inskrypcji pogańskiego hellenizmu. Występuje tu wiele podniosłych wyrażen, jak np. *blōgōslawiona nadzieja* (2, 13), *chwała wielkiego Boga i Zbawiciela* (2, 13), *lud będący szczególną własnością* (2, 14), *nadzieja życia wiecznego* (3, 7). Hymniczny charakter tekstów uwypukla tendencja do pleroforii wyrażająca się w stosowaniu słów o znaczeniu pleonastycznym (*eksechen ef'hēmas plousios* – 3, 6; *pasin anthrōpōis* – 2, 11; *apo pasēs anomias* – 2, 14) oraz łączeniu synonimów (np. *palingenesias kai anakainōseōs* – 3, 5). Konstrukcje zdaniowe (celowe względne, imiesłowowe) i rytmiczność tekstu (utrzymana dzięki częstemu występowaniu zaimka *hēmeis*) wpływają również na jego uroczysty charakter¹⁹.

¹⁸ Por. A. SUSKI, *Hymn chrzcielny...*, s. 108–112.

¹⁹ Por. tamże, s. 112–114.

Istotne spostrzeżenia umożliwia metoda *Formgeschichte*. A. Suski w opracowaniu na temat hymnu stwierdza możliwość podzielenia go na stychy dzięki występowaniu w nim zdań podrzędnych i wyrażen przyimkowych. Zrekonstruowany tekst pierwotny hymnu według tego autora zamyka się w czterozwrotkowej całości:

*Ukazała się łaska Boga,
zbawienna dla wszystkich ludzi
oczekujących błogosławionej nadziei
i objawienia się chwały wielkiego Boga
i Zbawiciela naszego, Jezusa Chrystusa,*

*który wydał samego siebie za nas,
aby odkupić nas od wszelkiej nieprawości
i oczyścić sobie lud wybrany na własność.*

*Według swego miłosierdzia zbawił nas
przez obmycie odrodzenia
i odnowienia w Duchu Świętym,
którego wylał na nas obficie
przez Jezusa Chrystusa, Zbawiciela naszego,*

*abyśmy usprawiedliwieni Jego łaską
stali się dziedzicami
według nadziei życia wiecznego.*

Na taki podział wskazuje fakt występowania analogicznej formuły zamykającej pierwszą i trzecią strofę: *Zbawiciela naszego, Jezusa Chrystusa i przez Jezusa Chrystusa, Zbawiciela naszego*. Cały hymn ma akcent teocentryczny, ale już w drugiej strofie dochodzi do głosu motyw chrystologiczny. Na pierwszy plan wysuwa się cześć oddawana Bogu i Chrystusowi wyrażana przez przypisywane im atrybuty: *sōtēr* i *megas theos*²⁰. Jak wskazuje zastosowane słownictwo soteriologiczne, hymn ma za cel opiewać zbawcze dzieło Boga, lecz dalsza analiza pozwala stwierdzić, że miał on zastosowanie w liturgii chrzcielnej. Wskazuje na to wiele słów: *loutron*, *katharidzein*, *palingenesia*, *anakainōsis*. Terminy te zakładają nowość w życiu człowieka, która polega na całkowitym oddaniu się Chrystusowi, żeby doszło do radykalnej przemiany życia. Powinno ono nabrać nowej jakości przejawiającej się w niezachwianej wierności i jako takie jest wejściem w stan dynamizmu: podejmowanie wysiłku zmierzającego do zadania śmierci grzechowi na rzecz życia Bogu²¹. Odnoszą się więc one bezpośrednio do chrztu i to zarówno od jego strony rytualnej, jak i od strony jego nadprzyrodzonych skutków²².

²⁰ Por. tamże, s. 122–124.

²¹ Por. F. AMIOT, *Chrzest*, [w:] *Słownik teologii biblijnej*, red. X. LEON-DUFOUR, Poznań 1990, s. 133n.

²² Por. A. SUSKI, *Hymn chrzcielny...*, s. 125–126.

Potrzeba motywacji soteriologicznej w duszpasterstwie sakramentalnym

Św. Paweł często stosował praktykę motywacji teologicznej dla wzmocnienia pouczeń moralnych, przedmiot jego nauczania zawsze mieści w sobie silny związek między dogmatem a moralnością. Współczesność zdaje się domagać podobnego związku w formacji ochrzczonych. Konstytucja dogmatyczna o Kościele przypomina o obowiązkach ochrzczonych: „Wierni, przez chrzest wcieleni do Kościoła, dzięki otrzymanemu znamieniu są przeznaczeni do uczestnictwa w kulcie religii chrześcijańskiej, i odrodzeni jako dzieci Boże, są zobowiązani do wyznawania przed ludźmi wiary, którą otrzymali od Boga za pośrednictwem Kościoła”²³. Sakrament chrztu wymaga zatem przemiany życia, która jest odpowiedzią na okazane miłosierdzie Boże. Znalazło to swój wyraz w Tt 3, 4-5: *Gdy zaś ukazała się dobroć i miłość Zbawiciela, naszego Boga, do ludzi, nie ze względu na sprawiedliwe uczynki, jakie spełniliśmy, lecz z miłosierdzia swego zbawił nas [...]*.

List do Tytusa argumentuje za koniecznością zmiany życia motywacją soteriologiczną: *łaska niosąca zbawienie wszystkim ludziom* (2, 11); oczekiwanie na objawienie się *chwały wielkiego Boga i Zbawiciela naszego, Jezusa Chrystusa* (2, 13). Autor wzmacnia argument formułą wydania: *który wydał samego siebie za nas, aby odkupić nas od wszelkiej nieprawości i oczyścić sobie lud wybrany na własność* (2, 14). Dzieło zbawcze ma tak wielką siłę, że może zmobilizować lud wybrany na własność Zbawiciela do przyjęcia postawy gorliwości w spełnianiu dobrych uczynków (por. Tt 2, 14). Myśl ta wyraźnie sugeruje pierwszeństwo dzieła zbawczego przed dobrymi uczynkami ludzi²⁴.

Zbawcza łaska Boża ma wartości wychowawcze (por. 1 Tm 1, 13), gdyż pod jej wpływem ludzie powinni *wyrzec się bezbożności i żądz światowych*, a z drugiej strony są zobowiązani do troski o rozsądne, sprawiedliwe i pobożne życie na tym świecie (por. Tt 2, 12). Pozytywny element pouczenia autor rozwinął słowami wnoszącymi akcent eschatologiczny: *oczekując błogosławionej nadziei i objawienia się chwały wielkiego Boga i Zbawiciela naszego, Chrystusa Jezusa*. Tekst Tt 2, 14 ukazuje trud człowieka, jaki powinien on połączyć z tym, co dokonał Bóg przez swoją łaskę. Wierzący jest zobowiązany do przyswojenia sobie owoców męki Jezusa, na co kładzie nacisk wzmianka o ludzie „gorliwym w spełnianiu dobrych uczynków”. Tak ujętą argumentację można streścić następująco: posłuszeństwo nakazom Chrystusa wobec jego miłości wyprzedzającej ludzką aktywność nie jest przykrym ciężarem, ale spontaniczną odpowiedzią na zbawczą inicjatywę Boga²⁵, która została dana w sakramencie chrztu.

²³ KK 11.

²⁴ Por. K. ROMANIUK, *Motywacja napomnień moralnych w listach św. Pawła*, Warszawa-Lublin 1971, s. 52-66n.

²⁵ Por. TENŻE, *Soteriologia św. Pawła*, Warszawa 1983, s. 101n.

Badania opisane powyżej wskazują, że autor wprowadził w tekst Listu do Tytusa hymn chrzcielny, który jest wyrazem uwielbienia Boga oraz środkiem pouczenia doktrynalnego. Celem upowszechnienia tego hymnu była zachęta do dobrego życia chrześcijańskiego. Podniosły styl hymnu nadaje motywacji uroczysty charakter, a użyte słownictwo odwołujące się do obmycia, odrodzenia i odnowienia przypominają, że ochrzczony jest zobowiązany do ciągłego zabezpieczania sobie środowiska wiary, w której będzie wzrastał i rozwijał dar łaski udzielony w chrzcie. W ten sposób zbawienie dane *nie ze względu na sprawiedliwe uczynki, jakie spełniliśmy, lecz z miłosierdzia* (Tt 3, 5), będzie się aktualizowało w rozumnym, sprawiedliwym i pobożnym życiu (por. Tt 2, 12) chrześcijanina. Argumentacja zawarta w hymnie chrzcielnym z Listu do Tytusa zastosowana dziś w katechezie sakramentalnej jest szansą na pogłębienie wiary i pomoc w zmianie mentalności ochrzczonych: przejście od powierzchownej obrzędowości do przekonania o wejściu na drogę zbawienia przez bramę, którą jest chrzest.

Słowa kluczowe: hymn chrzcielny, motywacja soteriologiczna, zbawienie, pareneza

The Soteriological Motivation of the Baptismal Hymn in Ti 2:11-14; 3:4-7

Summary

As one washed in the water of new life, a Christian must become a new person. The ethical imperatives which must guide the new Christian can be found in the baptismal hymn in the Letter to Titus 2:11-14; 3:4-7, where St Paul provides the theological basis of his parenesis.

The author encourages the baptized to change their behavior, because the fruit of the sacrament must be a pious life expressed in good deeds. The theology of the hymn is soteriological, and its normative meaning is emphasized by the passages, *'As for yourself, you must say what is consistent with sound doctrine'* (2:1) and *'Say these things. Exhort and correct with all authority. Let no one look down on you'* (2:15) as well as the closing words of the periscope in 3:4-7, *'This saying is trustworthy'* (Ti 3:8).

The solemn character of the hymn is emphasized by the epiphanic-soteriological terminology used, and by the frequent occurrence of the pronoun 'we.' Drawing motifs from the liturgical text is a guarantee of orthodoxy, and underscores the relationship between dogma and morality.

Keywords: baptismal hymn, soteriological motivation, salvation, parenesis

BIBLIOGRAFIA**Teksty źródłowe – źródła biblijne**

The Greek New Testament, red. K. ALAND, Stuttgart 1993⁴.

Grecko-polski Nowy Testament, wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi, Warszawa 1995.

Novum Testamentum Graece et Latine aparatu cirtico instructum, red. A. MERK, Roma 1992¹¹.

Teksty źródłowe – źródła pozabiblijne

MICHALSKI M., *Antologia literatury patrystycznej*, t. 1, Warszawa 1975.

Pomoce leksykograficzne

POPOWSKI R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu, wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1994.

Komentarze

HANSON A.T., *The Pastoral Epistles* (The New Century Bible Commentary), Grand Rapids, Michigan 1982.

KNIGHT G.W., *Pastoral Epistles. A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids, Michigan 1992.

MARCHESELLI-CASALE C., *Le Lettere Pastorali* (Scritti delle origini cristiane 15), Bologna 1995.

STĘPIEŃ J., *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań–Warszawa 1979.

The New Jerome Biblical Commentary, red. BROWN R.E., FITZMYER J.A., MURPHY R.E., London 1992².

Opracowania szczegółowe

AMIOT F., *Chrzest*, [w:] *Słownik teologii biblijnej*, red. LEON-DUFOUR X., Poznań 1990, s. 130–134.

GRYZIEC P.R., *Tytuły chrystologiczne w Listach Pasterskich*, „Collectanea Theologica” 65 (1996), nr 3, s. 5–30.

SUSKI A., *Hymn chrzcielny w Liście do Tytusa*, „Studia Theologica Varsaviensia” 14 (1976), nr 2, s. 99–119.

SUSKI A., *Hymniczne cytaty Nowego Testamentu w świetle „Formgeschichte”*, „Studia Płockie” 5 (1977), s. 7–22.

Opracowania ogólne

ROMANIUK K., *Motywacja napomnień moralnych w listach św. Pawła*, Warszawa–Lublin 1971.

ROMANIUK K., *Sakramentologia biblijna*, Warszawa 1994.

ROMANIUK K., *Soteriologia św. Pawła*, Warszawa 1983.

Słownik teologii biblijnej, red. X. LEON-DUFOUR, Poznań 1990.